

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 22 mars 1935 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inlösen av vissa frälseräntor, m. m.

Genom en den 26 februari 1935 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 126, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g
om inlösen av vissa frälseräntor.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Frälseränta, som tillkommit därigenom att kronan å annan överlåtit ränta å skattehemman eller som i fall, där kronan sålunda avhänd ränta kan antagas hava upphört, eljest utgår av fastigheten, skall, därest räntan icke efter den 31 mars 1911 varit förenad med fastigheten i samma ägares hand, mot ersättning i penningar inlösas för statsverkets räkning, om sådant före den 1 januari 1940 påkallas av kronan eller ägare av räntan.

2 §.

Ärende angående inlösen av frälseränta upptages av Konungens befallningshavande i det län, där fastigheten är belägen.

3 §.

I fråga om inlösen av frälseränta företrädes kronan av kammaradvokatfiskalsämbetet. Ämbetet åligger att påkalla inlösen av frälseränta dels i de fall, där ersättning för gulden frälseränta i enlighet med därom givna författningar utbetalas av statsmedel, dels ock där ämbetet på grund av anmälan av rättsägare eller eljest vinner kännedom om ränta, som kan antagas vara av beskaffenhet att böra inlösas enligt denna lag.

4 §.

Har inlösen av frälseränta påkallats av kammaradvokatfiskalsämbetet, införskaffe Konungens befallningshavande uppgift å räntans och fastighetens ägare ävensom gravationsbevis angående räntan.

Gör ägare av frälseränta ansökning om räntans inlösen, foga vid ansökningen bevis, att han är ägare av räntan, så ock uppgift å fastighetens ägare samt för sökanden tillgängliga upplysningar om räntans tillkomst och de i räntan ingående förmåner.

Konungens befallningshavande åligger att i fall, som i andra stycket avses, införskaffa gravationsbevis angående räntan.

5 §.

Då ansökning om inlösen av frälseränta inkommit, göre Konungens befallningshavande anmälan därom hos inskrivningsdomaren i orten; och varde å nästa inskrivningsdag anteckning om förhållandet införd i lagfarts- och inteckningsprotokollen.

Konungens befallningshavande inhänte ock från kammarkollegiet de upplysningar, som äro för kollegiet tillgängliga och äga betydelse för prövning av ansökningen.

6 §.

Finnes frälseräntan vara av beskaffenhet att kunna inlösas, give Konungens befallningshavande ägare av räntan eller, om denne är sökande, kammaradvokatfiskalsämbetet tillfälle att yttra sig över ansökningen; meddele ock i varje fall ägare av räntan uppgift å de förmåner, vilka enligt kammarkollegiets utredning må anses ingå i räntan. Har räntan blivit av en till annan överlåten, må ansökningen ävensom uppgift angående räntans innehåll, innan nye ägaren sökt lagfart, med laga verkan delgivas förre ägaren.

Är ägare av räntan å okänd ort eller så fjärran, att han ej kan bevaka sin rätt, förordne, på anmälan av Konungens befallningshavande, rätten i den ort, där fastigheten är belägen, god man enligt vad om god man för bortovarande är i lag stadgat.

7 §.

Besväras räntan av sökt eller beviljad inteckning eller kan räntan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häfta för ogulden köpeskilling, skall underrättelse om ansökningen genom Konungens befallningshavandes försorg med posten sändas till kända innehavare av sådana fordringar och, om innehavare av dylik fordran är okänd, införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Underrättelse om ansökningen varde ock med posten tillsänd ägare av fastigheten, om hans postadress är känd.

8 §.

Råder ej tvist, huruvida skyldighet att utgiva frälseränta föreligger, bestämme Konungens befallningshavande, där ej nedan i denna paragraf annat sägs, i överensstämmelse med den av kammarkollegiet lämnade utredningen, vilka förmåner skola anses ingå i räntan.

Finner Konungens befallningshavande skälig anledning till antagande, att räntan har annat innehåll än kammarkollegiets utredning visar, åligger Ko-

nungens befallningshavande att upprätta förslag angående de förmåner, som finnas rätteligen böra ingå i räntan; och må räntan bestämmas i enlighet med det sålunda upprättade förslaget, därest parterna biträtt detsamma eller, oaktat de erhållit del av förslaget, lämnat det utan erinran samt förslaget ej heller bestritts av fordringsägare, som i 7 § avses. Vinnes i ty fall ej, enligt vad nu är sagt, enighet om räntans innehåll, skola, om icke någon av parterna det bestritt, de ränteförmåner, som utgå för år, beräknas efter medeltalet av de belopp i penningar eller persedlar, med vilka räntan utgått under de tio åren närmast före det denna lag trätt i kraft.

Har tvist yppats, huruvida skyldighet att utgiva frälseränta föreligger, eller kan i fall, som i andra stycket avses, räntan ej bestämmas i enlighet med vad i samma stycke sägs, hänvise Konungens befallningshavande sökanden att efter stämning å motparten ävensom fastighetens ägare och kända fordringsägare, som i 7 § avses, vid domstol föra talan till styrkande av räntans tillvaro eller de i räntan ingående förmånerna. Vill motparten själv stämma, stånde det honom fritt.

9 §.

Anställes talan vid domstol, hälle Konungens befallningshavande den av kammarkollegiet lämnade utredningen och övriga handlingar i ärendet domstolen till handa.

10 §.

Ersättningen för ränteförmån, som utgöres med visst belopp för år, skall uppgå till tjugufem gånger nämnda belopp. Utgår årlig förmån i annat än penningar, och är ej särskild grund för beräkning av dess värde i penningar med laga verkan bestämd, varde värdet för år beräknat efter medeltalet av den årliga markegången för de sist förflutna tio åren med tillägg av forsellönersättning, där sådan skall utgå. Kan sådan beräkning ej göras efter länets markegångstaxa, bestämme Konungens befallningshavande efter vad skäligt prövas förmånens värde för år.

Innefattar frälseräntan förmån, som ej utgår med visst belopp för år, bestämme Konungens befallningshavande ersättningen för sådan förmån enligt vad skäligt prövas.

Skall enligt vad ovan är sagt förmåns värde för år eller ersättningen för förmån bestämmas efter vad skäligt prövas, äge Konungens befallningshavande inhämta yttrande av sakkunniga, om sådant finnes erforderligt.

11 §.

Har ansökning om inlösen avslagits, skall, när beslutet vunnit laga kraft, Konungens befallningshavande eller, där beslutet meddelats av högre myndighet, vederbörande föredragande göra anmälan om beslutet hos inskrivningsdomaren; och varde anteckning därom gjord såsom i 5 § sägs.

12 §.

Möter ej hinder mot bifall till ansökningen, skall Konungens befallningshavande genom utslag fastställa ersättningen och föreskriva, från och med vilket kalenderår frälseräntan skall upphöra att utgå; skolande, där ej förhållandena till annat föranleda, tiden för räntans upphörande bestämmas till ingången av kalenderåret närmast efter det utslaget vunnit laga kraft.

13 §.

Besvär över Konungens befallningshavandes beslut i fråga, som ovan sägs, må anföras hos kammarkollegiet före klockan tolv å sextionde dagen från det beslutet gavs; och må över kammarkollegiets beslut besvär anföras hos Konungen före klockan tolv å sextionde dagen från det kollegiets beslut gavs.

Underrättelse om att Konungens befallningshavande eller kammarkollegiet meddelat utslag angående inlösen av frälseränta och om tiden då det skett skall genom myndighetens försorg ofördröjligen införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten samt med posten sändas till parterna ävensom fastighetens ägare, om hans postadress är känd, och kända innehavare av fordringar, som i 7 § avses.

14 §.

Sedan utslag, som i 12 § omförmåles, vunnit laga kraft, låte Konungens befallningshavande införa meddelande om utslaget i länskungörelserna; insände ock till inskrivningsdomaren i orten anmälan om frälseräntans upphörande; och varde å nästa inskrivningsdag anteckning om räntans upphörande gjord i lagfarts- och inteckningsprotokollen.

15 §.

Konungens befallningshavande utbetale vid början av det kalenderår, från och med vilket frälseräntan enligt laga kraftägande utslag upphör att utgå, ersättningen till frälseräntans ägare. Besväras räntan av sökt eller beviljad inteckning eller kan den jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häfta för ogulden köpeskilling, skall dock vad om fördelning av köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom är stadgat äga motsvarande tillämpning, med iakttagande att fördelningen verkställas av Konungens befallningshavande, ändå att den fastighet, av vilken räntan utgått, hör till stad. Kallelse till sammanträde för ersättningens fördelning skall genom Konungens befallningshavandes försorg med posten sändas till kända innehavare av fordringar, för vilka räntan svarar, samt, om innehavare av dylik fordran är okänd, införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten minst fjorton dagar före sammanträdet.

Innehades frälseräntan såsom fideikommiss, hälle Konungens befallningshavande den ägaren tillkommande ersättningen inne, till dess Konungen förordnat, huru med medlen skall förfaras.

Uppstår tvist om rätten till ersättningen, eller möter eljest hinder för utbetalande av denna, låte Konungens befallningshavande, om så begäres, in-

sätta medlen i bankinrättning för att innestå mot ränta; och komme räntan den till godo, som finnes vara berättigad till ersättningen.

Utfaller, då frälseräntan gemensamt med annan fast egendom häftar för in-teckning, vid fördelning av ersättningen likvid å in-tecknings huvudstol, åligger Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan hos inskrivningsdomaren i orten och tillika insända fördelningslängden.

16 §.

Ersättning till sakkunniga, som i 10 § omförmälas, samt kostnaden för kun-görelser, delgivningar och dylika åtgärder, som enligt denna lag ske genom myndighets försorg, skola gäldas av allmänna medel.

17 §.

Där enligt denna lag anteckning skall göras i lagfarts- eller in-tecknings-protokollet, varde anteckningen jämväl införd i vederbörlig fastighetsbok.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1936.

2) L a g

om upphörande av vissa frälseräntor.

Härigenom förordnas som följer:

Frälseränta som, enligt vad därom är särskilt stadgat, kan inlösas för stats-verkets räkning skall, därest inlösen icke påkallats före den 1 januari 1940, upphöra från och med nämnda dag.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Frälseräntor finnas av huvudsakligen två olika slag, *skattefrälseräntor* och *frälseskatteräntor*. De förra ha uppkommit därigenom att kronan till någon enskild överlätit sin rätt till den från ett skattehemman utgående räntan. De senare åter ha tillkommit på så sätt att ägare av frälsehemman antingen av-hänt sig jordägenderätten till hemmanet med förbehåll om rätt att för sig och efterkommande åtnjuta viss ränta av hemmanet eller ock, ehuru mindre van-ligt, med bibehållande av jordägenderätten till annan upplåtit viss ränta av hemmanet. Skattefrälseräntorna äro följaktligen med hänsyn till sättet för sin uppkomst av offentligrättslig natur, oaktat de på grund av överlåtelsen från kronan blivit föremål för privaträttsliga förfoganden. Frälseskatterän-

torna däremot äga jämväl med hänsyn till sitt ursprung privaträttslig karaktär.

I lagstiftningen har redan tidigt gjort sig gällande en strävan att förena frälseräntorna med jorden. Till detta mål syftar såväl den i 4 kap. 5 § jordabalken stadgade rätten för ägare av frälseränta att lösa till sig den av räntan besvärade jorden, då denna säljes utom börd, som den lösningsrätt vid räntans försäljning utom börd, vilken enligt förordningen den 21 mars 1835 tillkommer jordens ägare. Till någon avsevärd minskning av frälseräntornas antal torde dessa bestämmelser dock ej ha lett.

Sedermera ha emellertid vidtagits andra, mera effektiva åtgärder, varigenom frälseräntorna till största delen upphört. Enligt särskilda författningar har sålunda statsverket bland annat åtagit sig att, med viss begränsning, *inlösa* skattefrälseräntorna, varvid inlösta räntor, i likhet med annan grundskatt till staten, anses såsom helt avskrivna.

Gällande föreskrifter angående *inlösen av frälseräntor* återfinnas i förordningarna den 11 september 1885 (nr 55) och den 2 juni 1911 (nr 73) samt kungörelserna den 8 april 1927 (nr 96) och den 10 juni 1932 (nr 197). Genom förstnämnda förordning bestämdes att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade, finge, i mån som vederbörande ränteägare därom framställde anbud, inlösas för statsverkets räkning. Till en början begränsades härvid den tid, inom vilken ränteägare hade att framställa anbud om räntans inlösen, till ett år från förordningens datum. Denna tid har emellertid gång efter annan förlängts och är numera jämlikt förenämnda kungörelse den 10 juni 1932 utsträckt till utgången av år 1935. I det ursprungligen uppställda villkoret för inlösen, att räntan icke blivit förenad med jordäganderätten, gjordes genom förordningen den 2 juni 1911 ändring såtillvida, att inlösen förklarades kunna ske utan hinder därav att räntan vid något tillfälle före den 1 april 1911 varit förenad med jordäganderätten.

Syftet med 1885 års förordning var i främsta rummet, att jordägare, som hade att till enskilda utgiva räntor vilka med hänsyn till sitt ursprung kunde sägas vara av grundskattenatur, skulle komma i åtnjutande av förmåner motsvarande dem vilka följde av den allmänna grundskatteavskrivningen. För att detta syfte skall kunna vinnas även i de fall där inlösningsbara frälseräntor icke hembjudas till inlösen, har alltsedan år 1888 medgivits rätt för ägare av skattefrälsehemman att uppbära årlig *ersättning av statsmedel för utbetalda räntor*. Föreskrifter härom ha meddelats i kungörelsen den 3 februari 1888 (nr 1 sid. 3), lagen den 2 december 1892 (nr 106) samt den förut omnämnda förordningen den 2 juni 1911. För utbekommande av ersättning har räntegivaren att till vederbörlig myndighet — Konungens befallningshavande — avlämna, förutom skriftlig anmälan, kvitto å den guldna räntan. Ersättning utgår efter grundskatteavskrivningens fullbordande med en summa som, bortsett från vissa undantagsfall, motsvarar hela den erlagda räntan.

De skäl som år 1885 föranledde staten att åtaga sig inlösande av skattefrälseräntor ägde ej betydelse för övriga frälseräntor. Beträffande dessa ha vidtagits andra lagstiftningsåtgärder i syfte att bringa dem att upphöra. Här må nämnas lagen den 8 november 1912 om avlösning av vissa frälseräntor. Enligt denna lag gäldar staten en fjärdedel av avlösningersättningen.

Propositionen åsyftar att åstadkomma snar inlösen av samtliga återstående *inlösningsbara frälseräntor*. Hittills har allenast vederbörande ränteägare haft rätt att påkalla inlösen. I propositionen föreslås, att jämväl kronan skall äga påkalla inlösen och att det skall åligga kammaradvokatfiskalsämbetet såsom en tjänsteplikt att å kronans vägnar begära inlösen dels i de fall, där ersättning för gulden frälseränta i enlighet med därom givna författningar utbetalas av statsmedel, dels ock där ämbetet på grund av anmälan av rättsägare eller eljest vinner kännedom om sådan ränta som i propositionen avses.

Ersättningen för frälseräntan skall enligt propositionen, om räntan utgöres med visst belopp för år, uppgå till 25 gånger detta belopp. Utgår årlig förmån i annat än penningar och är ej särskild grund för beräkning av dess värde i penningar med laga verkan bestämd, skall värdet för år beräknas efter medeltalet av den årliga markegången för de sist förflutna tio åren med tillägg av forsellönersättning, där sådan skall utgå. Kan sådan beräkning ej göras efter länets markegångstaxa, bestämmer länsstyrelsen efter vad skäligt prövas förmånens värde för år. Innefattar frälseräntan förmån som ej utgår med visst belopp för år, bestämmer länsstyrelsen ersättningen för sådan förmån enligt vad skäligt prövas.

Enligt propositionen skall inlösen äga rum allenast om det påkallas före den 1 januari 1940. Frälseränta, som enligt propositionen kan inlösas, skall, där est inlösen icke påkallats före den 1 januari 1940, upphöra från och med nämnda dag.

Beträffande kostnaderna för inlösningsförfarandet anfördes i en promemoria, som ligger till grund för de genom propositionen framlagda lagförslagen, bland annat:

För att vinna en ungefärlig föreställning om statsverkets kostnader i händelse av en allmän inlösen av kvarstående inlösningsbara skattefrälseräntor hade från vederbörande länsstyrelser infordrats uppgifter angående de skattefrälseräntor för vilkas utgörande ersättning av statsmedel utginge. De inkomna uppgifterna gäve vid handen att ersättning utginge — eller i vissa fall syntes kunna utgå — till ägare av 135 fastigheter, fördelade på 13 län. Summan av å ena sidan senast utbetalda ersättningsbelopp — avseende i allmänhet 1933 års räntor men i åtskilliga fall räntor utbetalda under något av de närmast föregående åren; i varje fall dock ersättning för allenast ett års ränta — samt å andra sidan sådana räntebelopp, för vilka ersättning överhuvud ej syntes ha begärts, kunde enligt dessa uppgifter beräknas till något över 19,000 kronor. I denna summa torde icke ingå ersättningsbelopp som utbetalats för räntor, vilka vore föremål för ett ännu icke avslutat inlösensförfarande. Och lösesumman för de räntor som återstode att inlösa skulle sålunda, beräknad enligt gällande grunder till 25 gånger räntornas fastställda årsvärde, kunna approximativt uppskattas till 480,000 kronor.

Dessa siffror äro emellertid icke slutgiltiga. Det är att märka, att i den mån inlösen sker kronan i motsvarande utsträckning befrias från skyldigheten att utgiva årlig ersättning för utbetald ränta.

Under utredningen i ärendet ha framförts mera väsentliga erinringar i två hänseenden, nämligen i fråga om ersättningens bestämmande och beträffande stadgandet, att inlösningsbar frälseränta, vars inlösen ej påkallats före den 1 januari 1940, skall upphöra.

I förra hänseendet har *kammarkollegiet* framställt anmärkning såtillvida att kollegiet funnit sig böra föreslå att frälseräntas inlösningsvärde i vad anginge årligen utgående förmåner måtte fastställas medelst en kapitalisering efter 3.5 procent i stället för, såsom förslaget innebär, efter 4 procent. Den av kollegiet sålunda förordade beräkningsgrunden skulle medföra att ersättning komme att utgå med en summa, motsvarande räntans fastställda årsvärde multiplicerat med talet 28.57.

I sitt utlåtande erinrar kollegiet hurusom chefen för finansdepartementet vid framläggande av förslag rörande 1885 års förordning (proposition nr 30 år 1885 sid. 7) framhållit, att man vid inlösenprisets bestämmande måste taga i betraktande att frälseränta vore för den enskilde ränteägaren att anse såsom en av de säkraste inkomstarter som funnes och att detta slags inkomst såsom till huvudsakligaste delen beroende av årlig markegång varit underkastad en under tidernas lopp fortgående stegring. Härutöver borde, enligt vad departementschefen vidare yttrat, hänsyn tagas till den räntefot som vid kapitalplacering mot första klassens säkerheter under senare tider betingats. Departementschefen hade med ledning därav funnit att, såvida man ville bereda framgång åt den då ifrågasatta inlösningen med frivilliga avtal, en räntefot av 4 procent borde läggas till grund för kapitaliseringen av frälseräntornas årsbelopp. — Enligt kollegiets mening måste man nu, då det gäller tvångsinlösen av frälseräntorna, i ännu högre grad än som år 1885 befanns erforderligt taga hänsyn dels till att man framtager ränteägaren en den säkraste och bästa inkomstkälla dels ock till den räntesats som kan ernås vid placering mot fullgod säkerhet av inlösenbeloppet. Kollegiet framhåller härutinnan att det rådande ränteläget torde göra det omöjligt att nu placera ett kapital mot säkerhet, ungefär likvärdig med frälseränta, till så hög räntefot som 4 procent, varför en tvångsinlösen efter 4 procent redan i och för sig komme att medföra förlust för ränteägaren. Visserligen finner kollegiet det kunna häremot invändas att till grund för inlösenprisets bestämmande skulle läggas medeltalet av de tio sista årens markegångspris och ej allenast senaste årets, i följd varav en compensation skulle vinnas i det att de föregående årens markegångspriser i regel vore högre än de senare årens. Så torde, enligt vad kollegiet vidare uttalar, även i viss mån kunna sägas vara fallet *för närvarande*, dock icke till den grad att en blivande kapital- och ränteförlust skulle kunna därmed anses helt täckt. Kollegiet åberopar till stöd för det anförda en sammanställning beträffande markegångsprisen för åren 1925—1934 å vissa viktigare frälseräntepersedlar — råg, korn, havre och smör — inom

Uppsala, Södermanlands, Jönköpings och Hallands län samt framhåller i anslutning härtill hurusom av sammanställningen framginge att medeltalet av prisen visserligen i allmänhet låge något högre än senaste årets pris — i ett fall, havre i Södermanlands län, låge det dock lägre — men att denna skillnad icke vore så betydande att den kunde anses uppväga den skillnad i avkastningen, som skulle uppstå för ränteägaren därest han skulle nödgas utbyta frälseräntan kapitaliserad efter 4 procent mot annan penningplacering.

Föredragande departementschefen anför i förevarande avseende:

»Mot vad kollegiet sålunda anfört må till en början erinras att de olägenheter, som ansetts bliva en följd av lagförslagets bestämmelse i denna del, i lika hög grad göra sig gällande vid tillämpning av motsvarande bestämmelse i avlösningslagen. Även sistnämnda lag innefattar nämligen såtillvida ett avsteg från expropriationslagstiftningens grundsatser, att en frälseränteägare kan tvingas avstå sin ränta mot en ersättning som under tider med låg penningränta icke kan beräknas lämna en avkastning, likvärdig med den förut utgående frälseräntan.

Även bortsett från nyssnämnda förhållande anser jag emellertid icke tillräckliga skäl föreligga för att frånträda förslagets ståndpunkt. Fastmera torde kunna göras gällande att den av kollegiet föreslagna regeln skulle leda till otillfredsställande resultat. Såsom redan nämnts ansluter sig lagförslaget i denna del helt till motsvarande bestämmelser i 1885 års förordning och i avlösningslagen. Alla de ränteägare som hittills fått sina räntor inlösta eller avlösta ha alltså måst åtnöjas med en ersättning motsvarande 25 gånger räntornas beräknade årsvärden. I betraktande härav måste det te sig såsom föga tillfredsställande, därest en avsevärt förmånligare ställning skulle beredas de ränteägare som alltintill den föreslagna lagstiftningens ikraftträdande uraktlätit att hembjuda sina räntor till inlösen. En ändring i den riktning kollegiet förordat skulle emellertid härutöver medföra att innehavare av inlösningsbara frälseräntor försattes i en särskilt gynnad ställning även i förhållande till de frälseränteägare som framdeles få sina räntor avlösta. En utjämning härutinnan skulle visserligen kunna åstadkommas därest samtidigt genomfördes en motsvarande ändring i avlösningslagen. Mot en dylik ändring torde dock kunna resas betänkligheter även av den anledning att statsverkets kostnader för avlösning därigenom komme att ökas i icke oväsentlig omfattning. Dessa kostnader torde icke komma att stanna vid en fjärdedel av ersättningsbeloppen, beräknade efter den av kollegiet föreslagna räntefoten. Därest man alltjämt önskade bibehålla den hittills gällande grundsatsen att statsbidrag vid avlösning skall utgå med en så stor andel av lösesumman att annuiteten å den av staten för räntegivarens räkning förskjutna delen av nämnda summa såsom regel skall något understiga vad räntegivaren förut haft att årligen erlægga såsom frälseränta, skulle sålunda erfordras att staten bidroge med större andel av lösesumman än en fjärdedel.»

Beträffande förslaget att inlösningsbara frälseräntor skola upphöra från och

med kalenderåret 1940, om inlösen dessförinnan icke vederbörligen påkallats, anföres av *länsstyrelsen i Stockholms län*:

Det torde icke bliva helt utan svårigheter för en frälseränteägare att avgöra huruvida den föreslagna lagen om inlösen vore tillämplig å hans ränta. Enligt förslaget skulle den tolkning som i praxis givits åt nuvarande bestämmelser om inlösensinstitutets omfattning lagfästas. Sålunda bleve även frälse-skatte-räntor inlösliga därest den fastighet, varav sådan ränta utginge, någon gång besvärats av en skattefrälseränta. Med hänsyn till den livliga växling, som under äldre tider förekommit med avseende å fastigheternas kamerala natur, torde det i många fall fordras en systematisk undersökning av kameralt och juridiskt skoland person för att utröna, huruvida en fastighet icke vid något tillfälle varit av skattefrälse natur. Om inlösen av frälseränta genom ett ursäktligt förbiseende icke påkallades under den utsatta tiden och det sedermera komme i dagen att skattefrälseränta tidigare utgått av samma fastighet, ginge ränteägaren förlustig sin ränterätt. Denna risk torde flertalet innehavare av frälse-skatte-räntor och av in-teckningar i sådana räntor få räkna med och nödgas verkställa noggranna och omfattande undersökningar rörande sina räntor för att skydda sin rätt. Den skyldighet som förutsatts skola åligga kammaradvokatfiskalsämbetet att påkalla inlösen, där ämbetet vunne kännedom om ränta som kunde antagas vara inlöslig, förefölle icke vara tillfyllest för att skydda ränteägare och andra sakägare mot rättsförluster. Länsstyrelsen kunde för sin del icke förorda antagande av en bestämmelse om de återstående inlösbara frälseräntornas upphävande vid viss tidpunkt. Om man likväl av praktiska skäl skulle föreskriva att ifrågavarande inlösliga frälseräntor skulle försvinna efter viss tid, syntes statsverket skäligen böra ikläda sig skyldighet att efter anmälan inlösa alla av en dylik föreskrift drabbade oinlösta räntor. Genom ett sådant åtagande, som icke kunde vara särskilt betungande för statsverket, skulle osäkerhet och rättsförluster för ränteägare helt kunna undvikas.

Även *kammarkollegiet* anmärker att fall kunna tänkas, då ifrågavarande bestämmelse komme att verka med onödig hårdhet. Kollegiet yttrar härutinnan i huvudsak följande:

Om en räntegivare — såsom i undantagsfall visat sig kunna förekomma — av okunnighet underlåtit att göra gällande sin rätt att av statsverket utfå ersättning för gulden frälseränta, torde en sådan ränta svårigen kunna uppsåras av kammaradvokatfiskalsämbetet, och räntan torde fördenskull icke kunna bliva föremål för ämbetets åtgärder. Skulle nu räntans ägare försumma att före den 1 januari 1940 påkalla inlösen av räntan, ginge han miste om all lösen. Visserligen kunde det sägas att det ålegat ränteägaren att skaffa sig underrättelse om den nya lagstiftningen. Men det måste dock medgivas att frälseränteinstitutet på grund av dess ålderdomliga struktur intoge en särställning och att dess olikhet med nuvarande ekonomiska förfoganden påkallade särskilt beaktande vid utfärdandet av bestämmelser i ämnet. Institutet hade stått orubbat under sekler och ränteägarna hade säkerligen vant sig att betrakta denna sin kapitalplacering såsom i alldeles särskild grad fredad mot tvångsåtgärder från det allmännas sida. En viss smidighet vid den nya lagstiftningens genomförande syntes därför vara motiverad. Enligt kollegiets mening syntes den föreslagna lagstiftningen böra kompletteras med en bestämmelse om befogenhet för Kungl. Maj:t att i särskilt ömmande fall medgiva att fråga om ersättning för dylik ränta finge upptagas till prövning ändock att ansökning om inlösen inkommit för sent. Eventuellt kunde tänkas ett stadgande att Kungl. Maj:t skulle äga omedelbart besluta om ersättning

för räntans värde med belopp som Kungl. Maj:t med hänsyn till omständigheterna kunde finna skäligt.

Departementschefen anför för sin del:

»De anmärkningar som i ett par utlåtanden framställts i anledning av förslaget att inlösningsbara räntor skola upphöra, om inlösen ej inom stadgad tid blivit vederbörligen påkallad, torde förtjäna ett visst beaktande. I de fall där särskild utredning erfordras för bedömande av frågan om en frälseränta är av beskaffenhet att kunna inlösas eller ej läser det ej kunna påläggas ränteägarna att föranstalta om en dylik utredning. Erinras må emellertid om den möjlighet som står en ränteägare till buds att begära avlösning av sin ränta. Befinnes räntan härvid vara av beskaffenhet att rätteligen böra inlösas, läser kammaradvokatfiskalsämbetet icke underlåta att vidtaga åtgärder för räntans inlösen. Fall kunna emellertid tänkas framkomma där en ränteägare ursäktligt antagit att hans ränta icke varit av beskaffenhet att kunna inlösas men där detta antagande efter inlösenstidens utgång befinnes vara oriktigt. Under sådana omständigheter måste det anses befogat att ränteägaren beredes ersättning för förlust i anledning av räntans upphörande. Då man likväl synes kunna räkna med att dylika fall endast undantagsvis skola uppkomma, torde det icke vara erforderligt att meddela lagbestämmelser i nyss angivna syfte. I stället läser det böra få ankomma på Kungl. Maj:t att i sådant undantagsfall träffa erforderliga anstalter för att vederbörande rättsägare skola hållas skadeslösa.»

Utskottet ansluter sig till det i propositionen uttalade önskemålet, att återstående inlösningsbara frälseräntor inom en begränsad tid bringas att försvinna.

Utskottet.

Mot förslaget, att inlösningsbara frälseräntor skola utan särskild åtgärd upphöra, om inlösen icke påkallats före den 1 januari 1940, kunna väl, på sätt även departementschefen i ovan återgivna uttalande beaktat, vissa betänkligheter anföras. I ett eller annat fall kan möjligen tänkas, att kammaradvokatfiskalsämbetet icke vinner kännedom om frälseränta av ifrågavarande beskaffenhet och att icke heller ränteägaren före den 1 januari 1940 påkallar inlösen av räntan. Anledningen till en sådan underlåtenhet från ränteägarens sida kan vara att han överhuvud saknar kännedom om förevarande lagstiftning eller att han antagit att frälseräntan icke varit av beskaffenhet att kunna inlösas. Departementschefen anför att fall kunna tänkas framkomma då en ränteägare ursäktligt antagit att hans ränta icke varit av beskaffenhet att kunna inlösas och att det i dylika fall läser böra ankomma på Kungl. Maj:t att träffa erforderliga anstalter för att vederbörande rättsägare skola hållas skadeslösa. I anledning av detta departementschefens uttalande vill utskottet såsom sin mening framhålla, att ersättning bör utgå lika väl då ränteägarens underlåtenhet att påkalla inlösen har sin grund i bristande kännedom om förevarande lagar som när underlåtenheten beror på felaktig uppfattning om räntans natur. Något krav att underlåtenheten skall vara ursäktlig bör enligt utskottets mening ej heller uppställas.

I övrigt har utskottet ej funnit anledning till erinran.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 22 mars 1935.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Löfgren**, *Velander**, *Otto Wangson*, *Sköldén* och *von Mühlenfels*;

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Antnäs, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg*, *Sjögren**, *Wallerius*, *Olsson* i Mellerud, *Björling* och *Johnsson* i Kalmar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
